สาขาวิชาจิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ

เจตคติ

ความหมาย

เจตคติ (Attitude) หมายถึง ความเข้มของอารมณ์ความรู้สึกทางบวกหรือทางลบในการสนับสนุนหรือต่อต้านที่หมายทางจิต (ธีระพร อุวรรณโณ, 2558)

คำว่า **“เจตคติ”** ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 กำหนดให้อ่านว่า **“เจตะคติ”** เป็นคำนาม หมายถึงท่าที หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และตามหลังด้วยวงเล็บว่าตรงกับภาษาอังกฤษ **“Attitude”** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556ก) และใช้คำเดียวกันในพจนานุกรมศัพท์จิตวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556ข)

ส่วนคำว่า **“ทัศนคติ”** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า **“แนวความคิดเห็น”** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556ก, น. 562) ซึ่งน่าจะตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า **“opinion”** ซึ่งมีการศึกษากันบ้างในจิตวิทยา แต่ไม่มากเท่ากับในสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ และเนื่องจากมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ระเบียบการใช้ตัวสะกด (2556) กำหนดว่า ***“ต่อไปบรรดาหนังสือราชการ และการศึกษาเล่าเรียนให้ใช้ตัวสะกดตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เสมอไป”*** ดังนั้นจึงสมควรใช้คำ **“เจตคติ”** ให้ตรงกับคำว่า **“attitude”**

ความเป็นมา

คำ **“Attitude”** มาจากภาษาละตินว่า aptitudin หรือ aptitudo ซึ่งหมายถึงความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Webster’s new collegiate dictionary, 1974) ในภาษาทั่วไปยังใช้ในความหมายอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เช่น ท่าแสดงท่าหนึ่งของบัลเลต์ ท่าทางทางร่างกาย ลักษณะการหันหัวของยานอวกาศ

แม็กไกวร์ (McGuire, 1985) แบ่งการศึกษาเรื่องเจตคติเป็น 3 ยุค คือ ยุคการวัดเจตคติ ยุคการเปลี่ยนเจตคติ และยุคระบบเจตคติ

ยุคการวัดเจตคติ มีการคิดค้นวิธีวัดเจตคติขึ้นมาหลายวิธี เช่น มาตรช่วงปรากฏเท่ากัน (Equal-appearing intervals scale) มาตรเปรียบเทียบรายคู่ (Paired comparisons scale) มาตรช่วงตามลำดับ (Successive intervals scale) มาตรสคาโลแกรม (Scalogram scale) มาตรรวมการประมาณค่า (Summated ratings scale) หรือมาตรลิเคิร์ท (Likert scale) มาตรจำแนกความหมาย (semantic differential scale)[1] ในปัจจุบันมีเพียง 2 มาตรที่ยังนิยมสร้างเพื่อใช้งานกัน คือ มาตรลิเคิร์ทและมาตรจำแนกความหมายเพราะสร้างง่ายกว่าและมีคุณภาพไม่น้อยกว่าวิธีอื่น ๆ

1[ถึง บก. ยืนยันว่าใช้ s, d, s ที่คำ semantic differential scale เป็นอักษรตัวเล็ก เพราะผู้คิดวิธีสร้างมาตรต้องการให้เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ทั่วไป (General analytic technique) จึงไม่ได้เรียนให้เป็นวิสมานยนาม (Proper noun) หรือชื่อเฉพาะ]

ยุคการเปลี่ยนเจตคติ มีการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนเจตคติขึ้นหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีความไม่คล้องจองของปัญาหรือ ทฤษฎีความไม่สอดคล้องด้านการรู้คิด (Cognitive dissonance theory, ดู ธีระพร อุวรรณโณ, 2537) ทฤษฎีดุยลภาพ (Balance theory) ทฤษฎีการรับรู้ตนเอง (Self-percption theory) (ดู ธีระพร อุวรรณโณ, 2546)

ยุคระบบเจตคติ เน้นที่โครงสร้าง เนื้อหา และหน้าที่ของเจตคติ มีการวิจัยแบบระบบเชื่อมโยงตัวแปรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์รูปแบบสมการโครงสร้าง (Structural equation modelling)

ล่าสุดอัลบาร์ราซินและซาวิตต์ (Albarracin and Shavitt, in press) ให้ความเห็นว่าประมาณช่วง 20 ปีที่ผ่านมามีการคิดค้นเทคนิคการวัดเจตคติโดยนัย (Implicit measure technique) ขึ้นหลายวิธี เช่น การเชื่อมโยงโดยนัย (Implicit Association Test) (ดูตัวอย่างในทิพย์นภา หวนสุริยา และ ธีระพร อุวรรณโณ, 2548) การวัดจากการชี้นำ (Priming measure) นับเป็นแนวโน้มใหม่ที่จะต้องรอดูกันต่อไปว่าเทคนิคการวัดเจตคติโดยนัยนี้จะมีความสอดคล้องกับการวัดโดยเทคนิคที่วัดโดยตรงเพียงใด และมีประโยชน์มากกว่าในด้านใดหรือไม่

การเกิดของเจตคติ

ธีระพร อุวรรณโณ (2554) เสนอว่าเกิดจากการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน ๓ ประเภทและเกิดจากความเชื่อ คือ

1) เจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้เงื่อนไขคลาสสิก (Classical conditioning) การเรียนรู้ประเภทนี้เกิดจากการเชื่อมโยงเหตุการณ์ 2 อย่างเข้าด้วยกัน เช่น ในการทดลองดั้งเดิมของพาฟลอฟ (Pavlov, 1927) ใช้วิธีสั่นกระดิ่งแล้วฉีดผงเนื้อเข้าไปในกระพุ้งแก้มของสุนัข ทำหลายครั้ง จนในที่สุดเมื่อสั่นกระดิ่งเพียงอย่างเดียว ก็ทำให้สุนัขหลั่งน้ำลายเป็นการตอบสนองได้ การเชื่อมโยงเช่นนี้เกิดขึ้นได้กับสิ่งที่เป็นทางลบหรือทางบวกสำหรับมนุษย์ เช่น คนที่กำลังปิดหน้าต่าง เพราะฝนกำลังจะตก ขณะนั้นมีฟ้าแลบและมีเสียงฟ้าร้องขึ้น ส่งผลให้นกพิราบซึ่งเกาะอยู่ใกล้หน้าต่าง กระพือปีกบินหนีไปเพราะรับรู้ฟ้าแลบและตกใจเสียงฟ้าร้อง เหตุการณ์นี้ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นกลัวเสียงนกกระพือปีกตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ความกลัวนี้ก็ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นมีเจตคติทางลบต่อเสียงนกกระพือปีก ในทางกลับกันนักธุรกิจที่เจรจาธุรกิจระหว่างอาหารค่ำที่แสนอร่อยส่งผลให้คู่เจรจาถ่ายโอนความรู้สึกดีต่ออาหารไปสู่ประเด็นธุรกิจที่เจรจา จนทำให้การเจราจาประสบผลสำเร็จด้วยดี

2) เจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ (Operant conditioning) การเรียนรู้ประเภทนี้เกิดจากการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง แล้วมีผลทางบวกหรือลบเกิดตามหลัง ถ้าเป็นผลทางบวกก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นมีแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรมนั้นอีก ในวันข้างหน้าในสถานการณ์ที่คล้ายกัน ในทางกลับกันถ้าเป็นผลทางลบก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นมีแนวโน้มจะไม่แสดงพฤติกรรมนั้นอีกในวันข้างหน้าในสถานการณ์ที่คล้ายกัน ตัวอย่างทางบวก เช่นครูถาม แล้วนักเรียนตอบ เมื่อตอบเสร็จครูชมนักเรียนว่า “ดีมาก” ก็จะทำให้นักเรียนมีแนวโน้มจะตอบคำถามของครูอีกในวันข้างหน้า และมีเจตคติทางบวกต่อการถามของครู

3) เจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational learning) การเรียนรู้ประเภทนี้เกิดจากการที่บุคคลได้เห็นผู้อื่นแสดงพฤติกรรม

อย่างหนึ่ง ก็ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นมีศักยภาพที่จะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมนั้นได้ หากพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่ทำไม่ยากและผู้กระทำได้รับผลทางบวกตามมา ก็ทำให้ผู้พบเห็นมีแนวโน้มจะทำตามได้มาก เช่น หากนักเรียนเห็นนักเรียนคนอื่นตอบคำถามครู แล้วครูชมว่าดีมาก ก็ทำให้นักเรียนที่เห็นนักเรียนคนอื่นตอบคำถามครู มีเจตคติทางบวกต่อการตอบคำถามครูและมีแนวโน้มจะขอตอบคำถามครูบ้างในโอกาสข้างหน้า

4) เจตคติที่เกิดจากความเชื่อ ความเชื่อหมายถึงการเชื่อมโยงโดยอัตนัยระหว่างที่หมายของความเชื่อกับลักษณะบางอย่าง (ธีระพร อุวรรณโณ, 2546, 2554) ที่หมายของความเชื่อมีความหมายเหมือนกับที่หมายของเจตคติ เช่น บุคคล กลุ่มคน สถาบัน สิ่งของ และลักษณะของที่หมาย หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ คุณสมบัติ ลักษณะในตัวของที่หมายนั้น ๆ หากความเชื่อของบุคคลต่อที่หมายหนึ่ง ๆ เชื่อมโยงกับลักษณะที่มีความหมายทางบวกสำหรับบุคคล บุคคลผู้นั้นก็จะมีเจตคติทางบวกต่อที่หมายนั้น เช่น ความเชื่อที่บุคคลมีต่อหนังสือพิมพ์ชื่อหนึ่งว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวอย่างเที่ยงธรรม ให้ความรู้ที่ถูกต้องแม่นยำ ฯ บุคคลผู้นั้นก็มีเจตคติทางบวกต่อหนังสือพิมพ์ชื่อนั้น ส่วนที่หมายที่เชื่อมโยงกับลักษณะที่มีความหมายทางลบสำหรับบุคคล ก็ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นมีเจตคติทางลบต่อที่หมายนั้น ฟิชไบน์และไอเซ็น (Fishbein and Ajzen, 1975) แบ่งความเชื่อเป็น 3 ประเภท คือ

(1) **ความเชื่อที่เกิดจากการสังเกต** (Descriptive belief) หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการที่บุคคลได้สังเกตสิ่งนั้นด้วยตนเอง เช่น นักเรียนสังเกตเห็นเพื่อนตอบคำถามครู แล้วได้รับคำชมจากครู ทำให้นักเรียนมีเจตคติทางบวกต่อการตอบคำถามของครู เจตคติที่เกิดจากความการสังเกตนี้คล้ายคลึงกับเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกต แต่มีที่มาทางทฤษฎีต่างกัน

(2) **ความเชื่อที่เกิดจากข้อมูลข่าวสาร** (Informational belief) หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการที่บุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารแล้วบุคคลเชื่อตาม เช่น นักเรียนทราบข่าวจากสื่อมวลชนว่านักเรียนคนอื่นเก็บกระเป๋าเงินของผู้สูงอายุได้ แล้วนำไปให้ตำรวจตามหาเจ้าของ จนเจ้าของกระเป๋าได้รับกระเป๋าคืน และนักเรียนผู้นั้นได้รับการยกย่องจากสังคมในการทำความดี เช่นนี้ก็ทำให้นักเรียนที่ทราบข่าวมีเจตคติทางบวกต่อการเก็บของผู้อื่นไปส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย

(3) **ความเชื่อที่เกิดจากการอนุมาน** (Inferential belief) หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการที่บุคคลอนุมานจากความเชื่อ 2 ประเภทแรกตั้งแต่ 2 ความเชื่อขึ้นไป เช่น นักเรียนที่ทราบข่าวเรื่องนักเรียนคนอื่นเก็บกระเป๋าเงินของผู้สูงอายุและนำไปคืนเจ้าของกระเป๋า ได้รับการยกย่องจากทางโรงเรียนด้วย ก็ทำให้นักเรียนผู้นี้อนุมานว่าการเก็บกระเป๋าเงินของผู้อื่นได้และนำไปคืนเจ้าของ ได้รับการยกย่องจากคนรอบด้าน ส่งผลให้นักเรียนผู้นี้มีเจตคติทางบวกต่อการเก็บของผู้อื่นไปส่งคืนเจ้าของด้วย

การเปลี่ยนเจตคติ

ในระดับพื้นฐานก็สามารถใช้วิธีการแนวเดียวกับการเรียนรู้เจตคติแต่ละวิธี และเพิ่มเติมด้วยวิธีอื่น เช่น

การให้บุคคลพบเห็นสิ่งเร้าที่บุคคลไม่คุ้นเคยและไม่เคยเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นที่มีความหมายทางบวกหรือทางลบมาก่อน ก็ทำให้บุคคลชอบพอสิ่งนั้นได้ บริษัทที่ผลิตสินค้าใหม่สู่ตลาดจะใช้วิธีทุ่ม

การโฆษณามากในระยะแรกที่นำสินค้าเข้าตลาด เพื่อให้ประชาชนเกิดความคุ้นเคย และชอบพอสินค้าของตนได้

การเปลี่ยนเจตคติโดยการเหนี่ยวนำให้บุคคลทำพฤติกรรมสวนทางกับเจตคติเดิม การเหนี่ยวนำนี้จะต้องเกิดขึ้นโดยไม่มีรางวัลก้อนโตและไม่มีการบังคับให้บุคคลทำตาม หากบุคคลทำตามก็จะส่งผลให้บุคคลผู้นั้นมีเจตคติไปตามทิศทางที่ทำพฤติกรรมได้ เช่น นักเรียนที่ไม่ชอบการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หากมีผู้สามารถเหนี่ยวนำให้นักเรียนเขียนเรียงความสนับสนุนการเพิ่มวิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาบังคับในระดับชั้นที่นักเรียนผู้นั้นศึกษาอยู่ ก็ส่งผลให้นักเรียนเหล่านั้นเปลี่ยนเจตคติไปชอบการเรียนวิชาคณิตศาสตร์มากขึ้น (ชาญชัย บูรณะวนิชกุล, 2531)

การใช้ประโยชน์

ในการนำมาใช้ทางการศึกษาสามารถนำมาใช้ศึกษาเจตคติของนักเรียนนักศึกษาต่อเรื่องต่าง ๆ เช่น เจตคติของนักเรียนต่อการศึกษาต่อสายอาชีพ เจตคติของนิสิตนักศึกษาต่อวิชาชีพครู วิชาชีพแพทย์ วิชาชีพวิศวกร วิชาชีพนักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ส่วนการจะนำมาเปลี่ยนเจตคติของนักเรียนนักศึกษาต่อเรื่องต่าง ๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณว่าเรื่องที่จะเปลี่ยนนั้นจะมีโอกาสเป็นผลเสียต่อผู้ถูกเปลี่ยนหรือไม่ ถ้าโอกาสมีผลเสียเกิดขึ้นน้อยมาก เช่น เปลี่ยนเจตคติต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้กำลังจากเจตคติทางบวกให้เป็นทางลบก็สามารถทำได้ และสร้างเสริมให้นิยมแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี แต่ถ้าจะเปลี่ยนเจตคติให้นักเรียนหันมาชอบการเรียนสายอาชีพ หรือหันมาเรียนวิทยาศาสตร์ ก็ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่าจะเป็นผลดีกับผู้ถูกเปลี่ยนเจตคติในทุกกรณี เช่นนี้ก็เป็นสิ่งที่นักวิชาการต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณให้มาก

ปัญหาหนึ่งที่มีการถกเถียงกันมาหลายทศวรรษ คือ ปัญหาว่าเจตคติกับพฤติกรรมมีความสอดคล้องกันเพียงใด ในอดีตมีนักวิชาการหลายคนเสนอหลักฐานการวิจัยว่าเจตคติกับพฤติกรรมมักมีความสอดคล้องกันน้อย แต่เมื่อมีการศึกษารอบด้านโดยละเอียด ก็พบว่าการวิจัยที่พบว่าเจตคติกับพฤติกรรมมีความสอดคล้องกันน้อย เป็นเพราะมีการวัดเจตคติและวัดพฤติกรรมในระดับความจำเพาะที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น การวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม หากนำไปหาสหสัมพันธ์กับพฤติกรรมต่อไปนี้พบว่ามีสหสัมพันธ์กันต่ำ พฤติกรรมการหาคนให้เซ็นใบฎีกาต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม พฤติกรรมการร่วมเก็บขยะและการหาคนมาร่วมเก็บขยะ พฤติกรรมการนำของที่สามารถนำไปผลิตใหม่มาส่งไว้ตามนัดรวม 8 สัปดาห์ แต่เมื่อรวมเป็นกลุ่มพฤติกรรมระดับต้น 3 กลุ่ม คือ การให้คนช่วยเซ็นใบฎีกา การเก็บขยะและการส่งของไปผลิตใหม่ พบว่าสหสัมพันธ์สูงขึ้น และเมื่อรวมอีกครั้งเป็นดัชนีรวม ก็พบว่าสหสัมพันธ์สูงขึ้นไปอีก (Weigel and Newman, 1976, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน ธีระพร อุวรรณโณ, 2528)

แนวคิดทางทฤษฎีของฟิชบายน์และไอเซ็น (Fishbein and Ajzen, 2010) ในทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A theory of reasoned action) และในทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (A theory of planned behavior) กำหนดความจำเพาะใน 4 ด้าน คือ การกระทำ เป้าหมาย เวลา และบริบท เช่น หากจะศึกษา ***"พฤติกรรมการดื่มนมกล่องที่บ้านตอนเย็นกับครอบครัว"*** ก็ต้องศึกษา ***"เจตคติต่อการที่ฉันดื่มนมกล่องที่บ้านตอนเย็นกับครอบครัวของฉัน"*** ไม่ใช่ศึกษา ***"เจตคติต่อการดื่มนมกล่อง"*** แต่หาก

ต้องการศึกษา ***"เจตคติต่อการดื่มนมกล่อง"*** จริง ๆ ว่าสอดคล้องกับ ***"พฤติกรรมการดื่มนมกล่อง"*** หรือไม่ การเก็บข้อมูลพฤติกรรมก็ต้องเก็บกับการดื่มนมกล่องหลาย ๆ ชนิดเป็นเป้าหมาย ในสถานที่และบริบทต่าง ๆ ของบุคคลอย่างรอบด้าน

ในประเทศไทยมีช่วงเวลาหนึ่งที่มีการศึกษา ***"เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์*** (Scientific attitude)**"** หรือ ***"เจตคติทางวิทยาศาสตร์"*** ที่สร้างความสับสนให้กับคนจำนวนมาก การศึกษานี้นำแนวคิดมาจากต่างประเทศ แต่เมื่อมาศึกษาในประเทศไทยมีการให้นิยามต่าง ๆ ที่หลากหลายมาก และไม่ค่อยมีการนำนิยามของคนหนึ่งคนใดไปใช้โดยตรง แต่มักจะเขียนขึ้นเองจากการทบทวนนิยามของคนอื่น ๆ ทำให้การเปรียบเทียบงานวิจัยข้ามเรื่องเป็นไปด้วยความยากลำบาก เท่าที่สำรวจดูพบว่านิยามส่วนมากนิยามเป็น ***"ลักษณะบุคลิกภาพของคนที่มีความเป็นนักวิทยาศาสตร์"*** เช่น อยากรู้อยากเห็นในสิ่งแวดล้อม ยอมรับนับถือความคิดเห็นของคนอื่น มีความซื่อตรง อดทน ยุติธรรม รอบคอบ มีเหตุผล ฯ ซึ่งการศึกษาเจตคติในลักษณะคล้ายลักษณะบุคลิกภาพนี้ มีส่วนคล้ายคลึงกับที่ศึกษากันในจิตวิทยาสังคมในช่วงเวลาประมาณยุคการวัดเจตคติต่อกับยุคการเปลี่ยนเจตคติ ซึ่งดูได้จากหนังสือสำคัญเล่มหนึ่งที่รวบรวมมาตรต่าง ๆ ไว้มากมาย ชื่อ ***"Measures of social psychological attitudes"*** (Robinson and Shaver, 1969) ในบทนำของหนังสือเขียนถึงความพยายามในปี ค.ศ. 1958 ที่จะรวบรวมมาตรต่าง ๆ ที่มีคุณค่ากับนักวิจัยด้านพฤติกรรมการเมือง ที่ครอบคลุม มาตรวัดลักษณะบุคลิกภาพ เช่น มาตรวัดอาการทางประสาท (Neuroticism) มารตวัดอำนาจนิยม (Authoritarianism) มาตรที่เกี่ยวกับภูมิหลังของอาชีพ เช่น ความพึงพอใจในงาน สภานภาพของงาน และเจตคติทางการเมือง เช่น ความเป็นสากลนิยม (Internationalism) อนุรักษนิยม (Conservatism)

หากการวิจัยในประเทศไทยที่กล่าวถึงข้างต้นมีการเขียนถึงเรื่องการวัดเจตคติ ก็ยังพอไปกันได้ เพราะวิธีที่เริ่มจากการวัดเจตคติมีการปรับไปใช้วัดด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน เช่น นำวิธีการสร้างมารตแนวลิเคิร์ตไปสร้างมาตรวัดค่านิยม วัดบุคลิกภาพต่าง ๆ แต่หากไปเขียนถึงทฤษฎีเจตคติด้วย ก็ค่อนข้างเป็นเรื่องผิดฝาผิดตัวพอประมาณ เพราะทฤษฎีเจตคติส่วนมากเป็นทฤษฎีที่ค่อนไปทางที่ว่าบุคคลชอบหรือไม่ชอบที่หมายของเจตคติเพียงใด

ปัญหาข้างต้นดูจะลดลงมากเมื่อมีกลุ่มนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาได้ประชุมกันที่ซิมโปเซียมนานาชาติเรื่อง การเอาชนะการพัฒนาน้อยของการเรียนรู้ (Overcoming the Underdevelopment of Learning) ที่จัดโดยหน่วยการเรียนรู้โดยไม่มีพรมแดน (Learning Without Frontiers unit) ของยูเนสโก(UNESCO) ร่วมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ (Learning Development Institute) ที่การประชุมประจำปีของสมาคมวิจัยการศึกษาอเมริกัน (American Educational Research Association) วันที่ 18-23 เมษายน ค.ศ. 1999 ที่เมืองมอนทรีล ประเทศแคนาดา ซึ่งนำไปสู่การเขียนบทเปิดศักราชของ ***"จิตวิทยาศาสตร์"*** ชื่อ ***"The scientific mind in context"*** (Visser, 2000) และการประชุมชื่อ Advanced International Colloquium on Building the Scientific Mind ในปี ค.ศ. 2005, 2007, 2009, 2011, 2012

ในข้อเขียนของวิซเซอร์ (Visser, 2000) มีการให้นิยามจิตวิทยาศาสตร์ ***"Scientific mind"*** ว่าหมายถึง ***"การประกอบกันที่ซับซ้อนของทักษะกระบวนการคิด เจตคติ ความเกี่ยวข้องของจรรยาบรรณ และการพิจารณาเรื่องความงดงาม***

ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาศาสตร์" (น.1) และ เกี่ยวกับ **"การรู้คิด** (cognition) และอภิปัญญา (meta-cognition) ที่ทำให้บุคคลถามข้อเท็จจริงและท้าทายความรู้และอำนาจ **'ที่ให้มา'** และกี่ยวข้องกับความงดงามและจิตสำนึกเชิงจริยธรรมระดับสูง (น. 3)" การนิยามข้างต้นนี้ยังได้รับการยืนยันอีกในงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการประชุมข้างต้นในงานเขียนของ Learning Development Institute (nd) และ วิซเซอร์ (2011)

ในการนำ ***"จิตวิทยาศาสตร์"*** มาใช้ในประเทศไทย เท่าที่สามารถค้นหาได้พบว่าสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ใช้ในหนังสือ ***"คู่มือวัดผลประเมินผลวิทยาศาสตร์"*** ฉบับ พ.ศ. 2546 ระบุว่า ***"คุณลักษณะชี้บ่งจิตวิทยาศาสตร์ทั้งด้านเจตคติทางวิทยาศาสตร์และเจตคติต่อวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยคุณลักษณะต่อไปนี้"*** (หน้า 13) ตามด้วยคำนิยามเจตคติทางวิทยาศาสตร์และระบุคุณลักษณะ 7 ด้าน และนิยามของเจตคติต่อวิทยาศาสตร์และระบุคุณลักษณะ 9 ด้าน

ในเอกสารอีกฉบับของ สสวท. ชื่อ ***"คู่มือการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สำหรับหลักสูตรอนาคตระดับประถมศึกษา"*** (มปป.) นิยามจิตวิทยาศาสตร์ว่า ***"เป็นคุณลักษณะนิสัยของบุคคลที่เกิดจากการศึกษาหาความรู้โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์"*** (หน้า 11) ตามด้วยคุณลักษณะ 10 ประการ

ในปี พ.ศ. 2557 มีเอกสารของ สสวท. อีกฉบับชื่อ ***"กระบวนการพัฒนาข้อสอบวัดจิตวิทยาศาสตร์"*** อธิบายว่า ***"จิตวิทยาศาสตร์เป็นคุณลักษณะที่มีการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนจากการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ในจิตวิทยาศาสตร์ สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการคิดตัดสินใจ การค้นคว้าหาความรู้ การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และมีการนำความรู้ไปใช้ระโยชน์อย่างถูกต้องเหมาะสม"*** (หน้า 1) ตามด้วยคุณลักษณะ 3 กลุ่มคุณลักษณะ และแบ่งเป็น 10 คุณลักษณะย่อย แม้ว่าคุณลักษณะย่อยของจิตวิทยาศาสตร์ในเอกสารของ สสวท. 3 เรื่องข้างต้น ไม่ได้เหมือนกันแบบตัวต่อตัว แต่ก็สรุปได้ว่า สสวท. เห็นว่า ***"จิตวิทยาศาสตร์"*** ส่วนหนึ่งครอบคลุม ***"เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์"*** และ ***"เจตคติต่อวิทยาศาสตร์"*** แต่การนำมโนทัศน์ ***"จิตวิทยาศาสตร์"*** มาใช้โดยคนอื่น ๆ มีปัญหา 2 ประการ คือ 1) ประมวลคำนิยามขึ้นใช้เอง ทำให้นิยามในงานวิจัยหลายเรื่องไม่สอดคล้องกัน ทำนองเดียวกับที่ทำกับมโนทัศน์เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ การเปรียบเทียบผลการวิจัยข้ามเรื่องจึงต้องระวังในประเด็นนี้ 2) ใช้นิยามของ สสวท. แต่ไม่มีการอ้างอิงที่ชัดเจนว่านำมาจากงานชิ้นใดของ สสวท. ดังนั้นการอ้างอิงถึงกันก็มีปัญหาความไม่ชัดเจนในการอ้างอิง

ในทางการศึกษาในอดีตเคยมีความพยายามที่จะสร้างมาตรวัดเจตคติต่อวิชาชีพครูแบบตอบด้วยปากกาในกระดาษขึ้นมาหลายวิธี เพื่อนำไปวัดนักเรียนที่สมัครเข้าศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตร์ แต่วิธีที่ใช้อาจทำให้ไม่น่าเชื่อถือต่อผลการวัดที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ เพราะวิธีวัดด้วยการให้ตอบด้วยปากกาในกระดาษ ผู้ตอบสามารถฝึกฝนมาล่วงหน้าได้ ประกอบกับปัญหาเรื่องความสอดคล้องระหว่างเจตคติกับพฤติกรรมตามที่นำเสนอข้างต้น หากจะใช้ประโยชน์ให้ได้ผลจริง ๆ อาจต้องนำวิธีวัดใหม่ ๆ มาใช้ ที่อาจฝึกฝนการตอบได้ยาก เช่น การเชื่อมโยงโดยนัย หรือการชี้นำ ตามที่กล่าวถึงข้างต้น

ธีระพร อุวรรณโณ

บรรณานุกรม

ชาญชัย บูรณะวนิชกุล. (2531). ผลของการเขียนเรียงความต่อต้านเจตคติที่มีต่อการเปลี่ยนเจตคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2560 จาก http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/33523

ทิพย์นภา หวนสุริยา และ ธีระพร อุวรรณโณ. (2548). การทดสอบการเชื่อมโยงโดยนัย : วิธีใหม่ในการวัดเจตคติและปัญญาทางสังคมเมื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์กลุ่มที่มีองค์ประกอบของความเป็นกลุ่มน้อยที่สุด. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 18, 45-70. สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2560 จาก http://portal.edu.chula.ac.th/pub/jrm/index.php/jrm/article/view/106

ธีระพร อุวรรณโณ. (2528). การวัดทัศนคติ : ปัญหาในการใช้เพื่อทำนายพฤติกรรม. วารสารครุศาสตร์, 14 (2), 133-160. เอกสารฉบับพิมพ์ดีดที่เผยแพร่ครั้งแรกประกอบการนำอภิปรายในการสัมมนาระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาแบบทดสอบ ครั้งที่ 4 เรื่องเทคนิคการพัฒนาเครื่องมือวัดเพื่อระบบการติดตามปรับปรุงคุณภาพการศึกษา โครงการพัฒนาแบบทดสอบ โครงการพัฒนาศึกษาอาเซียน ทบวงมหาวิทยาลัย ณ โรงแรม แกรนด์พาเลซ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี 30 ตุลาคม 2527. (อัดสำเนา). สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2560 จาก https://issuu.com/165070/docs/theeraporn_tra_2528

ธีระพร อุวรรณโณ. (2537). ความไม่คล้องจองของปัญญา. วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์, 13, 15-20. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ต่อมาลงพิมพ์ใน จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับรวมเล่มเฉพาะเรื่อง อันดับที่ 5 (2547, หน้า 179-184). ฉบับอินเทอร์เน็ต สืบค้นวันที่ 5 มกราคม 2558 จาก http://kids-d.swu.ac.th/dspace/handle/123456789/1679

ธีระพร อุวรรณโณ. (2546). เจตคติ : การศึกษาตามแนวทฤษฎีหลัก (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)

ธีระพร อุวรรณโณ. (2554). การเปลี่ยนเจตคติของผู้อื่น. ฉบับสรุปลงพิมพ์ในรวมบทความความรู้ทางจิตวิทยาและสังคม : วิเคราะห์และสังเคราะห์ (หน้า 33-35). โดยคณะกรรมการศึกษาและพัฒนาความรู้ทางจิตวิทยาและสังคม กองธรรมศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน. (อัดสำเนา)

ธีระพร อุวรรณโณ. (2558). Attitude : เจตคติ. ในสารานุกรมจิตวิทยา เล่ม 1 อักษร A – B ฉบับราชบัณฑิตยสภา (หน้า 165-170). กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสภา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556ก). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556ข). พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2546). คู่มือวัดผลประเมินผลวิทยาศาสตร์. มปท. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2561 จาก http://sa.ipst.ac.th/?ddownload=469

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2557). กระบวนการพัฒนาข้อสอบวัดจิตวิทยาศาสตร์. มปท. สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2560 จาก http://sa.ipst.ac.th/wp-content/uploads/sites/7/2014/08/04.กระบวนการพัฒนาข้อสอบวัดจิตวิทยาศาสตร์.pdf

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). (มปป.). คู่มือการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สำหรับหลักสูตรอนาคตระดับประถมศึกษา. มปท. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2561 จาก http://www.ipst.ac.th/files/curriculum2556/ManualScience-P.pdf

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2556). ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ระเบียบการใช้ตัวสะกด. สืบค้นเมื่อ 17พฤศจิกายน 2560 จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2556/E/071/4.PDF

Albarracin, D., and Shavitt, S. (In press). Attitudes and attitude change. Annual Review of Psychology, 69.

Fishbein, M., and Ajzen, I. (1975). Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research. Readings, MA: Addison-Wesley.

Fishbein, M., and Ajzen, I. (2010). Predicting and changing behavior: The reasoned action approach. New York, NY: Psychology Press.

Learning Development Institute. (nd.). The scientific mind. Retrieved on October 21, 2017, from http://www.learndev.org/SciMind.html

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, No. 140, 1-55.

McGuire, W. J. (1969). The nature of attitudes and attitude change. In G. Lindzey and E. Aronson, (Eds). Handbook of social psychology (2nd ed., Vol. 3, pp. 136-314). New York, NY: Random House.

Pavlov, I. P. (1927). Conditioned reflexes: An investigation of the physiological activity of the cerebral cortex. Translated and Edited by G. V. Anrep. London: Oxford University Press. Retrieved on September 18, 2017, from http://psychclassics.yorku.ca/Pavlov/

Robinson, J. P., and Shaver, P. R. (Eds.). (1969). Measures of social psychological attitudes. Michigan, II : Survey Research Center, Institute for Social Research.

Visser, J. (2000). The scientific mind in context. Retrieved on October 21, 2017, from http://www.learndev.org/dl/TSM-ConceptPaper.pdf

Visser, J. (2011). The state of BtSM (Building the Scientific Mind). Learning Development Institute. Retrieved on October 26, 2017, from http://www.learndev.org/dl/State_of_ BtSM.pdf

Webster s new collegiate dictionary. (1974). Springfield, MA: G. and C. Merrium.

Weigel, R. M., and Newman, L. S. (1976). Increasing attitude-behavior correspondence by broadening the scope of the behavioral measure. Journal of Personality and Social Psychology, 33, 793-02.